

VAS ISTVÁN LEVELESLÁDÁJÁBÓL

Közléteszi Monostory Klára

Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában feldolgozás alatt áll Vas István hagyatéka. A költő levelezéséből válogattam egy csokorra valót, azóta már elhunyt íróbarátainak, ismerőseinek írásából szemelgetve. A leveleket megírásuk időrendjében közlöm, illetve az ugyanazon szerzőktől származó leveleket együtt. – Jegyzeteket csak ott adok, ahol egy-egy utalás magyarázatot kíván, és ahol ki tudtam deríteni a vonatkozásokat. Minden esetben megőriztem a levélírók egyéni helyesírását. – M. K.

Babits Mihály

A levél keltezetlen, egy névjegy hátoldalára írta.

Kedves Uram, nagyon sajnálom, hogy hiába küldött, de nem tudtam sehogysem értesíteni, mert nem tudom hova lehet telefonálni Önnek. A könyvet ugyanis nem sikerült megtalálnom, s az a titkos gyanúm, hogy valaki mégis elvitte már hogy írjon róla. Tájékozódok, így van-e s ki volt az; ha nem írt még eddig, visszakérem tőle. Mindenesetre néhány nap alatt meg fogja Ön kapni. Üdvözl!

Babits Mihály

Nem írna Schalom Aschról?

A *Nyugat* 1932-ben közölt először verset Vas Istvántól (APÁMHOZ), Vas István pedig 1933 őszén járt először Babits Attila utcai lakásában, a levél feltehetően 1933–1934-ből való. – Nem tudjuk megállapítani, milyen könyvről volt szó Babits és Vas István között. – Vas István nem írt a *Nyugatban* Schalom Aschról.

Szabó Lőrinc

Két levelét emeltem ki: tíz év választja el őket egymástól: az elsőt *Az Est* hivatalos kiadói levélpapírján írta Szabó Lőrinc, a másodikat közönséges postai levelezőlapon.

Budapest, 1937 aug 31

Kedves jó uram,
kérem szíves engedélyét, hogy fölvehessem egy költeményét *Az Est* lapok idei Hármaskönyvébe. Nekem nagyon tetszik a „Szerelmes filológia”, elsősorban arra gondolok. A másodközlésért jár néhány pengő honorárium, írja meg, bejön-e majd érte, vagy elküldessem? Írja meg az adatait: szül. év, hely, foglalkozás, köteteinek címe, stb.

Üdvözli híve,

Szabó Lőrinc

Bp. 1947 V/29

Kedves Barátom!

Pár napja írtam néhány sort. Azóta megjött az új könyved. Erre rögtön válaszolni kell. Szívből gratulálok! Igen jelentős ugrást látok mindenben, véglegeset, döntőt. Egészen boldoggá tett a meglepetés. Mert ez az volt, az előzmények után is. Majd beszélgetünk róla, ez bonyolult dolog. Éjszaka olvastam; reggel írom s adom fel ezeket a sorokat, hogy mennél előbb érezd, tudd az örömet. Ölellek!

Sz. Lőrinc

A lelkes gratuláció a frissen megjelent KETTŐS ÖRVÉNY című kötetnek szól.

Radnóti Miklós

Két levele található a hagyatékban. Az első keltezetlen, „zárt levelezőlap”, időpontját (1941) tartalmából és a postabélyegző némileg elmosódott feliratából lehet megállapítani. – Címzése: Vas István író úrnak – Vas Pál úr postájával – Budapest V. Sas u. 24. III. – Feladó: Radnóci Miklós, 1/2 m. kir. honv. utászszázad, Szamosveresmart, u.p. Szinérváralja. – A második, 1943-ban írt levelezőlapot Ortutay Gyula is aláírta.

Kedves Pistám,

köszönöm lapodat, nagyon jó volt, hogy írtál, valami hír „messziről”, tudod milyen messziről? A híreket és az „eseményeket” bizonyára tudod Fifiótól, nem is írhatok neked újat. Az sem új, hogy nagyon végére járok az idegeimnek, elképzelted, és most különösen, hogy jóformán egyedül, illetve másod magammal maradtam itt. Hiányzik az a nagy, zajos és bűdös kollektivitás, csak úgy lehet elviselni ezt az életet. A század vasárnap ment tovább, reggel 8-kor volt egy órás menetriasztás, zuhogó eső, kettőkor még az országon álltak és gyalog mentek innen 50 km.-re egy Doba nevű faluba, Krasznabélték mellé. Mesélik itt az utászok, akik ismerik az egész környéket: hogy Veresmartnál is kisebb és koszosabb, sárosabb. Pedig gyufát vagy gyertyát itt sem kapni már. Vagy cigarettát! Szóval semmit. Néha tojást, ha tojik a szomszéd tyúkja. Itt Veresmarton a két Vámosival, Göndörrel, Körnerrel, Groszmannal, Perényi Miklóssal (ő maradt itt velem, a kővér mérnök, ha emlékszel) Pallóssal, Szegővel és Valérral laktam, pajtában, szobában, rosszban és még rosszabban. Vegyes társaság volt, de jó zajos, bűdös, – most hiányzik. Különben „intellektuális” csoportnak gúnyolt a század minket és Kerpel látogatóba járt hozzánk, képzelheted a többi csoportot, ha mi... No de hisz Te ismered, ha kevésbé sárosan is ezt a társaságot. Pistám, a Latin költőknél ne engedj a sajtakereskedők erőszakosságának, ragaszkodj az Apollinaire formátumához és fedőlap elosztásához. Ne legyen most már háromféle forma és tipográfia. Mi hír Waldapfel Imréről? Ha esetleg írsz Neki Pistám, írd, hogy ölelem. És szeretnélek már látni! Meddig tarthat ez még? Ha tegnap vége lett volna, akkor is sok lett volna. Sőt. Már a kezdetén is sok volt, hát még így. „Nem boldog a magyar!” Pistám, hiába. Ez aztán szállóige lett a „körzetünk”-ben. Édesanyádnak, húgodnak kézcsoksom, aki ismerőssel találkozol, üdvözlöm, Téged szeretettel ölellek és dolgozz! Ellustulsz és a „polgári gyönyörökbe” merülsz, ha nem zajgatlak! Bár már én is merülhetnék. Milyen a feketekávé? Ölellek, Zelket köszönts, ha írsz netalántán neki.

Miklós

[A lap felső részén utólagos toldás:]

Ha A.-ról bíráljat jön, végy vagy szerezz két példányt Pistám, egyet nekem is. A NRH.-ban semmi? Reklamáld Gálon, vagy Rónai Palin! Az Ikreket is.

A levélben említett személyekről elsősorban Radnóti Miklósné szíves közléséből, másodsorban Radnóti NAPLÓ-jának szövegéből, illetve jegyzeteiből tájékozódtam. – A két Vámosi testvér közül Vámosi Pál (1911–1992) műfordító volt. – GONDÖR Tibor művelt, irodalomszerető tisztviselő volt; egy ukrainai táborban halt meg. – KÖRNER József tervezte a Mechwart téri tanácsháza épületét. – *Perényi Miklósról* és a NAPLÓ-ban is említett *Pallós Györgyről* csak azt tudjuk, hogy munkaszolgálatos társak voltak 1940-ben. – *Groszmannról*, *Szegőről* nincs adatunk, keresztnévüket sem tudjuk. – *Valér Endre Radnóti* közeli barátja volt, tisztviselő, irodalomszerető ember. Ukrajnában veszett ott ő is. – *Kerpel György* az egykori híres Kerpel-patika tulajdonosának a fia volt. – **LATIN KÖLTŐK: talán egy Vas Istvánnal közösen tervezett műfordításkötet.** – *Apollinaire: GUILLAUME APOLLINAIRE VÁLOGATOTT VERSEI.* Fordította Radnóti Miklós és Vas István, bevezette Cs. Szabó László. Vajda János Társaság kiadása, 1940. – *Waldapfel Imre*, Trencsényi (1908–1970): klasszika-filológus, egyetemi tanár, műfordító. – *NRH: Nouvelle Revue de Hongrie.* – *Gál: valószínűleg Gál István (1912–1982) irodalomtörténész, műfordító, az Apollo szerkesztője.* – *Rónai Pál (1907–1992),* műfordító, a *Nouvelle Revue de Hongrie* munkatársa is volt. – *Ikrek: IKREK HAVA.* – A költő a névmagyarosításkor apja szülőhelye után a Radnóti nevet szeretne volna fölvenni, de csak a „Radnóczy” nevet engedélyezték, hivatalosan azt, csak írói névként használta a Radnóti, ennek legális – posztumusz – felvételét felesége intézte el 1945-ben.

1943 őszén Radnóti Miklós Ortutay Gyulával két hetet töltött Mátraházán a MÁV-udulóban. Az utolsó két napra feleségük: Fanni és Zsuzsa is odautazott. Radnótiné emlékezése szerint a két férfi éppen egy leendő általános iskola terveit szövegette.

Kedves Pistám,

megvagyok és jól vagyok, délelőttönként fürdőruhában napozom, este meg olyan marha hideg van, hogy összeverődnek a csontjaim. A Don Quijotét nyögöm, remélem készen viszem haza. Aztán a Szerb Tóninak fordítottam le áhitott Rimbaud-ját, véletlenül nem választott rosszul (Ma bohème), ez minden. Verset nem írtam, a Búsképi lovag teljesen megevett. De azért jó ez a kis meglegházi élet, ill. jó volt, szombaton reggel már indulok haza, még két nap! Pistám, ha netalántán Kállai Gyufa mégis közölte volna vasárnap az írásodat, légy oly jó, végy nekem is egy példányt. – Mit csinálsz? Ugorj fel szombaton délután, ha ráérsz és arra jársz. Édesanyádnak kezét csókolom, Téged öllelek, baráti szeretettel:

Miklós

Mátraháza, 1943. október 12.

Igaz barátsággal ölel

Ortutay Gyula

A levelezőlap versóján a feladó: Radnóti Miklós, Mátraháza, MÁV üdülő. – Az említett DON QUIJOTE – Radnóti Miklós az ifjúság számára dolgozta át Cervantes regényét (Cserépfalvi, 1943). – Rimbaud MA BOHÈME-jét Szerb Antal felkérésére a SZÁZ VERS című antológiába (Oficina, 1943) fordította. – *Kállai Gyufa* (vagyis Gyula, sz. 1910-ben) 1939–1944 között a *Népszava* szerkesztőségében dolgozott.

Balázs Béla

Levele nem jelöl évszámot, csak hónapot és napot, de perdöntő a *Válasz* 1947. márciusi száma: abban jelent meg Vas István két verse: HÚSVÉTI ÉNEK A TESTRŐL és GYERTYASZENTELŐI ELÉGIA.

máj. 5.

Kedves Vas István

Kissé elkésve – mert külföldre utaztomban olvastam a vonaton – akarom megköszönni két *nagyon* szép és megkapó versét a márciusi *Válaszban*. Nagy benyomást tettek rám és magamról tudom hogy ezt mindig érdemes megmondani a költőnek.

Kézszorítással

Balázs Béla

Füst Milán

IV. Párisi-utca 6/A. – V/I. – Telefon: 18, 33, 68.
Budapesten, 1947., december 31-dikén.

Kedves Pista,

csak néhány szót. Azzal kell kezdenem, hogy én a rólam szóló bírálatokat, – akár kedvezőek, akár kedvezőtlenek, – nem vagyok képes nyugodtan végigolvasni. S ha kedvezőek, még kevésbé, – átfutom őket és nem veszem többé kezembe. (S hogy ennek mi lelki oka van, fene tudja. Annyi tény, hogy lesütöm a szemem, ha dicsérnek.) Néha azonban kénytelen vagyok figyelmesen elolvasni ezeket is: – így jártam 1934-ben, mikor verses-könyvem függelékeként s kalauznak szánva a járatlan olvasó számára felvettem az akkori könyvbe a rólam szóló bírálatokat is. Akkor vettem csak észre, hogy például Kassáknak munkáimról szóló tanulmánya milyen *remek!* (Tíz év után!)

S így jártam most a Te cikkeddel is. Kiadják ugyanis újból a verses-könyvem s én, minthogy a Te cikkedből is idézni akartam, kénytelen voltam azt újból elolvasni – s mondhatom, legnagyobb meglepetésemül szolgált. S most az az érzés kínoz, hogy akkoriban nem elég melegen köszöntem meg neked igazán átszellemült soraidat. Most teszem tehát!

Fogadd szeretetemet e kifejezését szívesen s boldog új esztendőt kívánok mindketőtöknek. Barátod:

F. M.

N. B. Két visszajavítási tanácsodat megfogadtam.

1934-ben jelentek meg Füst Milán VÁLOGATOTT VERSEI a *Nyugat* kiadásában. Vas István erről a kötetről írt: FÜST MILÁN OLVASÁSOKOR. *Nyugat*, 1934. II. 568–572. o.

Vas István – Ottlik Géának

A Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt. fejléces levélpapírjára írt levél Ottlik Géza hagyatékában (OSZK) található.

Budapest, 1948. II. 11.

Drága Cipikém!

Inkább egyszerűen írom meg, amit Te bonyolultan. Nagyon szeretlek, ami szeretetre, férfi iránt, egyáltalában képes vagyok, benned, irántad osszpontosul. Csak, sajnos, Te ennek nem sok hasznát tudod venni. Hogyan rázhatnád fel tespedésedből? Ez nem optimizmus vagy hit dolga; nézetem szerint a munkáé és a szerelemé. Akármilyen képtelenséget vetsz ezzel szembe, azért nem tudjuk egymást végleg megérteni (ami persze csak fokozza a szeretetünket), mert Te végletesen és vérbélien arisztokrata, én meg plebejus, csöcselék, csandala. Akárhogy védekezem ellene és szégyelem, az élet értelmét, igazolását ma is a munkában látom; nem látom, hanem érzem, élem. És a szerelemben. De egy plebejus-romanikusban, nem abban a lovagiban, szépben, finomban, amelyet a Te regényeidben és Waughban is úgy szeretek.

De azt erősen hiszem, hogy az arisztokratákat is csak a munka válthatja meg, vagy a vallás. De nem az ízlésé és egyéb arisztokratikus dolgoké, hanem a tételes, a brutális. Innen van az, hogy énnekem mindig tennem kell valamit, nem amit tehetnék esetleg, hanem amit éppen tenni tudok. Ne vess meg érte, ne is haragudj. Nincs becsületes semmittevés. Igaz, hogy a becsület sem ér egy vasat sem, de ez más lapra tartozik.

Es legvégül persze: rettenetes helyzetben vagyok, mindenképen. Ezért szánni kell, nem *szidni*. Ölel, szeret

P.

A *csandala* hindu eredetű szó, értelmezése a Pallas- és a Révai-lexikonban is megtalálható, Vas István nyilván ironikus, pejoratív értelmére céloz: „tiszdtalan foglalkozást űző, megvetett ember”. – *Waugh*: Evelyn Waugh (1903–1966) angol író *UTOLSÓ LÁTOGATÁS* című regényét Ottlik Géza fordította.

Ottlik Géza – Vas Istvánnak

A gépírásos levél keltezése: 49., nyilvánvaló tévedés, 48. helyett.

Gödöllő, 49. VI. 14.

Drága Pistám,

én egy arisztokratát ismertem életemben, itt küldöm a képmását, Apagyinak neveztem; és arra kérlek, ha elolvastad küldd el Czibornak a Válasz számára. Apagyiban volt bátorság és erő, hogy független legyen az emberi társadalomtól; bennem soha. Hidd el, ha minden erővel ki is ügyeskedek magamnak jogtalan előnyöket, nem érzem magam jól bennük és nem is érzem magam feljogosítva, hogy emberi életet éljek, mint mások; és azt hiszem, tizenegy éves koromban nem pusztán gyávaságból maradtam ott a katonaiskolában, amikor otthagyhattam volna, inkább valami homályos kötelesség- és közösségérzésből a valóság és a társadalom iránt; ezenfelül, nem tarthatnám magam írónak, ha nem lenne bennem mélységes szolidaritás, minden emberrel való együttérzés. Én is látom a valóság és a társadalom elviselhetetlen ocsmányságát, mint Apagyi, mégis tudom, hogy ideköt valami, ember-voltom, vagy „plebejusságom”. Ha pedig azt nevezed arisztokrata vonásnak, hogy a realitáson felüli igényekkel vagyok ezek iránt, akkor téged mindenestre jobban jellemeznek ezek az igények, mint engem. Ezért idegesített Rákóczi-szereteted. Rákóczi rossz példa, irreális, embertelen alak, csakugyan arisztokrata, nem szabad megtagadnunk egy adag részvétlenséget iránta (bocsáss meg a tömérdek „iránt” miatt). Plebejus munkát emlegetsz, de azt hi-

szem a te munkád közelebb van olyan „képtelenségekhez”, mint a hit, mint a Hegyi Beszéd kereszténysége, míg az igazi plebejus munka nem motorja az életnek, hanem aljas kényszerűsége, katonai rabszolgasága. Hiszen magad is ide kanyarodsz vissza levedben, tudod jól, milyen roppant emberi hűség és isteni hűség él benned (nem tudok jobb szót rá), nehéz helyzetet is ez okozza, de egyben meg is vált belőle mindig, örökké. Pistám, minden eleven ember rettenetes helyzetben van, rettenetesen magányosak vagyunk mindnyájan. Milliók példáját éled te fokozottan, a magárahagyott világegyetemben; ezért se szánni, se szidni nem lehet és nem kell téged, csak várni, hogy megoszd velünk a titkodat. (Hogy Adyval kezdett mondatomat Máraival fejezzem be.) Meg kell értened, ha azt mondom, hogy Arany vagy Mikszáth! mennyire elhallgatták tudásuk javát mindvégig, s ez végzetes hiba volt a végső, világirodalmi nagyságuk szempontjából. [Az utolsó két mondat kézírással hozzátoldva.] Azt úgyis tudod, hogy mennyire örültem a levednek. Jövő héten tudok csak bemenni. Marika miért nem jött? Szervusz, ölel

Cipi.

APAGYI: Otlik Géza novellája (*Válasz*, 1948. július), később bedolgozta az ISKOLA A HATÁRON-ba. – Czibor: Czibor János (1922–1961) kritikus, irodalomtörténész, a *Válasz* segédszerkesztője.

Rónay György

Gépírásos levél.

Kedves Pistám,

Megkaptam a levedet. Először is „mint katolikus” felelek a föltett kérdésre. 1. Ha egyszer egy író mondjuk gunyorosan vagy élesen ír az Egyházzal vagy hívő számára szent dolgokról, a fordítónak egyetlen dolga van: ugyanúgy gunyorosan vagy élesen adni vissza a szöveget. S ezért igazán nem lehet a fordítót vádolni. Legföljebb akkor követ el hibát, ha „tompít”, azaz hamisít. 2. Igazán nem értem, mi az idézett részben a durva vagy nem durva antiklerikalizmus. Ha egyszer ilyen az uzsorás, akkor ilyennek is kell ábrázolni, s itt, ebben nemcsak hogy a fordító nem „antiklerikális”, de még France sem. Úgynevezett katolikus (és ortodoxnak elismert) regényekből is tudnék kis fáradsággal egy sereg olyan helyet idézni, mely a kontextusból kiragadva akár káromkodásnak vagy gyalázkodásnak hat, holott se Mauriac, se Greene, se Bernanos nem antiklerikáliskodni akar, hanem egyszerűen ábrázol és jellemez.

Ami magát a kifejezést illeti, hiába gondolkodom, mégcsak megközelítő magyar kifejezés sem jut eszembe azon kívül, amit te használtál. Donner des épices finoman „megvesztegetni”, de itt többről van szó hangulatilag, s ennek a magyarban a – népnél egyébként széltében használt – „megkeni a markát” [sic]. Az adott helyzetben híven a franciát véleményem szerint nem is lehet másként fordítani.

Egy kérdés maradhat, ha nagyon szőrszálhasogató akarok lenni. Te úgy fordítod: „Ha előbb jól megkeni”... Lehet rajta vitatkozni, érzésem szerint, hogy egyáltalán csak „megkeni”, vagy „jól” megkeni, vagy „megkeni egy kicsit”. A pusztán „megkeni”-t azért nem érzem egészen jónak – noha kifogástalan – mert a magyar kurrens (népi főként) beszéd szereti az ilyen állítmányokat megtoldani, egy-egy „jól”, „egy kicsit”, „szépen”, stb.-vel, s itt éppen illik is az ilyesmi hangulatilag az alakhoz, stb. Hogy „jól”

vagy „egy kicsit”? Azt hiszem, itt aztán igazán csak az dönti el a dolgot, hogy a fordítónak melyik szalad a tolla alá, vagy a nyelvhasználatában melyik a közelebbeső. Én talán „egy kicsit”-t írtam volna? nem tudom. Dehát ennek semmi jelentősége sincs, se a dolog értelmi visszaadása, se klerikalizmus vagy antiklerikalizmus szempontjából.

Mindennek a sok fecsegésnek pedig az a summája, hogy szerintem jó úgy ahogy van a fordítás, s nem is tudom, hogy lehetne másképp fordítani. Ölellek:

Rónay Gyuri

1955. III. 13.

1953-ban jelent meg Anatole France NYÁRSFORGATÓ JAKAB MESÉI című regénye Vas István fordításában. Talán ezzel kapcsolatos aggályaira felel a levél – de a kései válaszra nem tudok magyarázatot.

Basch Lóránt

956. VII. 12.

Kedves V. I. barátom,
igen ilyen volt az ő lakásának az aurája, – amit mindenüvé magával vitt.

Szép írás, igaz írás: és a hűség szava.

Több mint húsz éve annak, együtt mentünk a Vérmező táján egy este, amikor hirtelen megszólalt: Figyelmeztetni akarlak egy fiatal költőre, – és megnevezte Önt. Ez tehetséges ha van rá mód, támogassuk. Az év vége felé: V. I.-nak jutalmat akarok adni. Ragaszkodott is hozzá – a mikor kifogásolták. És nehezen ment bele abba, hogy ne publikáljuk. (:Tudtommal Önnek ezt el is mondta:)

Ezzel tudom csak megköszönni az örömet, a mit szerzett.

Baráti üdvözlettel

Basch Lóránt

U. i. B. „kananok”-ot írt. A régi versben is, a Halálfiában is. Az általa rendezett utolsó kiadás sajtóhibája – sajnos – átment a későbbiekbe.

Vas István 1956-ban írta BABITS LAKÁSA című emlékező tanulmányát. – Basch Lóránt figyelmeztetése a „kananok” írásmódjára egyúttal a kiadóknak is szól. – Emlékirat-regényében Vas István másként emlékszik Baumgarten-díjának történetére és Basch Lóránt ezzel kapcsolatos szerepére.

Granasztói Pál

Gépirásos levél néhány betoldással, javítással.

Budapest, 1957. VI. 30.

Kedves Pista.

Ma elolvastam kis könyvedet, az Elvesztett otthonok-at.

Többszörösen is olyan volt, mintha a magamét olvastam volna; minden jó és szép könyv ilyen, Proust is azt írja: azt akarja, hogy olvasói a saját magukban olvasók legyenek, – azután hozzám közelálló barát írta, – és végül olyasmiről, amiről én is írhattam volna.

A téma annyira az enyém is, hogy szinte fájt olvasnom, s alig értem, hogyan leplezhetted előlem ezt az írást, amikor az én, hasonló tárgyú dolgaimat olvastad. Fájt azért,

mert te mégis szépprózát írtál belőle, sőt nagyon szépet, míg én – elfogadva, éppen a te nagyon megfontolt, hiteles ítéletedet – nem tudok, nem azt írok, s mert nem tudok, nem is akarok. A nosztalgiák így azután bennem rekednek.

Annak, ami a hétkoznapi építészetben poézis, valami végtelen, sohasem tapasztalt megértéséről tanúskodik ez a könyv. Magad írod, sohasem a pusztá képzélet inspirált, hanem csak a valóságból tudtál képzeletbe lendülni. Ez a titka a könyvnek is, s annak, hogy házak, gangok, homályos lakások és utcák, városrészek széppé válnak benne. Mennyire belőled jön ez és mennyire nekem is ügyem, mutatja, hogy nekem is megszépült a Hold utca és a kis ház, amióta ott laktál, jártam nálatok és tudtam, hogy szépnek véled, – jóval a könyv olvasása előtt. És már a másik oldalát a térnek, a Nádor utcát is szépnek látom, mert a nagypapám ott lakott, a Báthory utcát, mert szerelmek fűznek hozzá, csak a közepét, a Szabadság teret vagyok még mindig képtelen szépnek látni. Talán megjön az is.

Valami nagyon nagyon európai és középeurópai van ebben a könyvben, az otthon értelmének, lényegének felfedése egy nomáddá váló világban. A lakásnak és a városnak egybelátása, egybefoglalása. Úgy látom és érzem, hogy te a magad sajátos világából, mesterségéből, a költészetből, elérkeztél a városépítésnek a szélére, míg én a magaméból, az építészetből is csaknem ide, a költészetére, – azt az árkot, ami az egyikből a másikba vezet, helyesebben ami elválaszt, nem léphetem át, te sem, de mintha már a könyökünk súrolná egymást.

Most, hogy Prágából hazajöttem, és még jobban tetszik nekem Budapest, ennek a könyvednek olvasása felgyújtotta bennem a lángot, tenni valamit még az életemben ezért a városért. Pedig már lassan úgy éreztem, nincs is tennivalóm, amim volt, elsütöttem, s itt állok üres kézzel, fejjel. Tenni valamit ezért a városért, s ha nem tchetek mint építész, mert egyre jobban undorodom és kétségbeesem a gyakorlattól, akkor tennem kell íróként: kiadnom azt, ami bennem él róla, szakszerűen is és nosztalgikusan, építészként és emberként, – megmutatni ennek az egyre bugrisabbá váló városnak, mi a szép benne, miért kell ide visszavágyjni és visszatérni. Az íróasztalomon, a szülőim képe alatt felállítva őrzök egy ócska, Budapest nevű cigarettadobozt, melyen ez a város látképével látszik, s kivilágított panorámájával, amilyen ma nincs, s amilyen sehol sincs, de amit meg lehet újra csinálni. Talán még fogok valamit tenni tudni ezért, hiszen borzalmas úgy élni, egy olyan hivatásnak, aminek eredendő célja volt, hogy az a város szebb legyen és látni, mint lesz mindig csúnyább, – ezért is menekültem írásba, emlékiratokba, ebben a tehetetlenségben, s lettem egy ilyen felemás ember. De a te könyved most visszaadott nekem a hitből, hogy ha másként nem, talán íróként is tchetek még én is valamit, mert kell, és mert tudnék talán. Szerb Antal is érezhette ezt, mert éppen azidőben, amikor te ezt a könyvet írtad, említette többször is nekem, szeretne velem együtt könyvet írni Budapestről, Cs. Szabó is felvetett egyszer valami ilyesféle tervet a háború után, valami Budapestről szóló irodalmi antológiát, amihez én írtam volna a városról. S ha arra gondolok, hogy az Isten talán egyszer megáldja a magyart, reához vig esztendő, s oda kerülünk, ahová valók vagyunk, akkor talán a világnak is ez többet fog mondani, mint régen mondott volna, már most is többet mondana.

Te megírtad és elküldted az Elvesztett otthonok-at, – én meg most szeretném visszanyerni ezt a várost, éppen e könyv nyomán. Mert annál a képnél, amit kevés szóval éreztetsz a Rózsadombi villából, nincs szebb és ez nem csak a természet ajándéka, hanem emberek műve is volt. És itt van. És az emberek is itt vannak, akik hol

ilyen várost csinálnak, hol októbert, – amit éppen tudnak és lehet. Itt élnek, anélkül, hogy tudnák, miben élnek. Meg kellene mutatni nekik.

Annyi minden nagyon szép, sőt megrendítő volt még ebben a kis könyvben, ami mindenkorra emlékem marad, – erről most nem is tudnék írni. Önző módon csak a saját vonatkozásaimról szóltam. De hát ezért írják a könyveket, hogy ki ki magára gondoljon, különben mi értelme volna.

Nagyon köszönöm, hogy elküldted a verseket is (ez későbbre szól), szeretettel ölel

Pali

Szerb Antal már 1935-ben írt egy BUDAPESTI KALAUZ-t (Lobl Dávid és Fia, Budapest). – A háború után, az évszám feltüntetése nélkül, talán 1946-ban megjelent egy BUDAPESTI ANTOLÓGIA is, Rubinyi Mózes és Szoboszlai Ferenc szerkesztésében; Vas Istvánnak két verse is szerepel benne. – Granasztói Pál később több könyvet is írt Budapestről.

Örkény István

Kedves Öregem!

Nagy orommal értesültem Kossuth-díjadról. Végre, gondoltam, annyi nímánd után egy arra érdemes! Neked talán egy kicsit elrontja a szád ízét díjtársaid színvonala, mert Mesterháziról kár is beszélni, Vas Pista viszont, bár iparkodik, művelt, stb., sosem fogja úgy eltalálni a munk. osztály nyelvét, mint te. Ő egy rüchtig zsidó. Neki ezt nem mondhatom meg, mert egyszer, mikor beteg voltam, nagy csomag kávé-t küldött, mégis neked köszönhetem a nagyobb élményt. Emlékszem [sic], amikor 1944-ben ellátogattál a krasznogorszki hadifogolytáborba és elszavaltad nekünk „Guadamarra, Guadamarra!” c. versedet? Nekem ez volt a háború legszebb perce, de bajtársaim is, éhüket feledve, szájtátva nézték pompás coboly-hélésű hundádat, melyen, miközben gesztikuláltál, egyszerre lóbálózott ide-oda a száz meg száz farkinca.

Gondolj az ő áttuzesedett arcukra és ne törődj se Vassal, se Mesterházzal. Az ideai díjnak nem ők, hanem te adod meg a veretét: ez a Hidas-díj!

Éljen! Drasztvujtje!

Jó híved

Örkény István

1962. márc. 12.

1962-ben három író kapott Kossuth-díjat: Hidas Antal, Mesterházi Lajos és Vas István. Örkény István azzal játszik, mintha Hidas Antalhoz intézett levelét küldené el – tévedésből – Vas Istvánnak.

Illyés Gyula

Két – tartalmában összefüggő – kéziratos levelet emeltem ki.

Kedves Pista,

Saint-John Perse magán társaságban el-elejtette, hogy anyai ágon magyar származású családból való. Olvasván, hogy fordítod, elküldöm az erre vonatkozó két adatot: én Beck Andrásról kaptam őket, Párisból. Juttasd vissza nekem, vagy küldd el egyenest

Becknek (címe 18, rue de l'Hôtel de Ville) aki személyes ismerőse S.-J. Perse-nek, plakettet is csinált róla.

Kézcsókkal, baráti öleléssel

Illyés Gyula

968. VI. 12.

Beck András (1911–1986) szobrász. Radnóti Miklós barátja volt, róla is készített plakettet.

Kedves Pista,

Saint-John Perse-t eddig csak darabokban tudtam olvasni, annyi ismeretlen szót kellett kikeresni, s annyi összefüggést. Kinyitottad a kaput. Ezért hálámat fogadd. Most hosszabb lélekzettel mentem neki, úgy, hogy egy-egy francia részlet után megálltam: hogyan lehetne ezt magyarul kifejezni? Bámultam a megoldásaidat. Így következik hát a hála után a szívbeli gratuláció! De külön gratulálok az előszóért is. Imponálóan szép amit látkörünk szélesítéséért oly régóta, oly remekül csinálsz.

Most utoljára mondok csak köszönetet mindezért neked is, Piroskának is.

A régi szeretettel

I. Gyula

969. III. 22.

Saint-John Perse BÓJÁK című műve 1969-ben jelent meg Vas István fordításában.

Déry Tibor – Vas Istvánnak

Déry Tibor első levele kézírásos.

Kedves Pistám,

tegnap kaptam meg a kötetet s még az éjjel, együltömben elolvastam, ami már ritkán esik meg velem. Nagyon jó a könyv, nagyon jó üdülés. Az kapott meg tán leginkább, hogy milyen egyenletes a szintje – bölcsességed s tudás perdöntő bizonyítéka, irigylek érte. De kár, hogy bevetted a Bernáthról szóló verset. Mindegy, meghatóan szép a könyv. – Egyébként most olvasom – csak most! – Eliot fordításaidat. A napokban itt volt Bernáth, együtt olvastunk a Négy kvartettből, neki évek óta napi olvasmánya a könyv.

Szeretettel ölellek, Pirit sokszor szívélyesen üdvözöljük.

Tibor

B.füred, 1969. IX. 18.

A verseskötet – NEM SZÁMÍT (1969). – Az említett vers – EGY GRATULÁCIÓ ELHÁRÍTÁSA (először az *Élet és Irodalom* 1968. február 3-i számában jelent meg, később a NEM SZÁMÍT SZATÍRÁK ÉS EPIGRAMMÁK-ciklusában).

Vas István – Déry Tibornak

Gépirásos levél másolata.

Bp. 69 szeptember 25

Kedves Tibor!

Nem tudom, lent vagytok-e még, így hát a pasaréti címedre írok, – ott előbb-utóbb biztosan megkapod.

Nagyon jólesett a leveled, az elismerésed – köszönöm. És azért gépirásban, mert kicsit hosszabban is kell valamiről írnom, és nem akarom, hogy a csúnya kézírásommal bajlódj.

Bernáth. Azt, ami benne tiszteletreméltó, azt hiszem, senki sem tudja nálam értőben tisztelni, mert aligha van még valaki, aki hármás-erényeit – a festésben, az írásban, a politikai magatartásban – az enyémhez hasonló szimultaneitással tudná méltányolni. A harmincas-negyvenes években nagy festőnek tartottam, ill. ma is nagynak tartom azt a vonulatát. Kitűnő, élvezetes, okos, egyéni hangú írónak tartom – addig a kötetig, amíg el nem hatalmasodnak rajta rögeszméi. Politikai integritását, a háború előtt és alatt és után feddhetetlennek.

Paradoxonnak hangzik, de tréfásan elcsavart neve (a Pátzayéval együtt) ugyancsak tiszteletből került az epigrammába, mely azonban nem róluk szól. Az én szatúráim, epigrammáim (mint ezt az egész ciklusból megállapíthatad) az ál, a hamis, a szélhámos modernizmussal foglalkoznak. De hogy ezt tehessem, el kellett magamat határolnom a perzekutor-konzervatívizmustól. Ennek pedig az irodalomban nincsenek olyan képviselői, akiket akár tréfából is a tollamra vehetnék. Így diktálta maga a vers, a rím ezt a kettőt.

Most értem csak meg tavaly február 27-i levelednek azt a megjegyzését: „te nem tiszteled a másét” (ti. érzékenységét). Szóval, ez Bernáthra vonatkozhatott. (Hiszen az előtt jelent meg az „Egy gratuláció elhárítása”.) De hát Bernáth kinek az érzékenységét tisztelte valaha? Festők egész sorát gyalázta meg, pöckölte ki a művészi életből, dobatta ki állásából, kergette kétségbeesésbe, vagy, ami rosszabb, hülye reakcióba, Csontvárytól és Derkovitstól – Piroskáig. De neked emlékezned kell, hogy a festészetben én mélysegesen érdekelt voltam, már másfél évtizeddel azelőtt, hogy Piroskát megismertem. És festő-barátaimtól Bernáthról egyebet sem hallottam, csak panaszt, szitok-átkot. Később pedig, amilyen integer volt a személyében, intenzív művészetpolitikájával mégis a sztálinizmust támogatta. Képzeld el, hogy Szabó Lőrinc és Illyés – akik pedig legalább annyira viszolyogtak modern utódaiktól, mint Bernáth – sőt Te, összefogtatok volna Gergely Sándorral, Illés Bélával, Benjáminnal, Aczél Tamással – Weöres, Pilinszky, Nemes Nagy Ágnes, Mándy és Cipi kiirtására. Bernáth megtette. Ezért volt – és van – annyival keservesebb helyzet a képzőművészetben, mint az irodalomban. Szereti Eliotot – tudom. Miért utálja a festészet Eliotjait, Apollinaire-eit, Saint-John Perse-eit?

Szóval, nem látok abban semmi ártalmat, hogy erre céloz – ha csak halványan és távolról is – olyasvalaki, akinek a szava eljut Bernáth fülébe. Mert „egy epigram mégsem záptojás”, ahogy Arany írta.

Remélem, nem értesz félre olyanképpen, mintha ezzel a Te szemedben akarnám kisebbiteni Bernáthot – ez nemcsak hiábavaló törekvés volna, de izetlen is. Neked minden okod megvan arra, hogy szeresd őt, és semmi okod sincs arra, hogy figyelembe vegyél olyan komplexust, ami neked nemcsak idegen, de érdektelen is. Hozzá kell

tennem, hogy külön tisztelem Bernáthot azért, ahogy veled és veled kapcsolatban viselkedett fogságod idején. De az érzékenységet semmi okom tisztelni.

A „Szatírák és epigrammák” ciklusnak alig van olyan darabja, melyet – az érinteteken kívül – ne nehezményeznének sokan, olykor barátaim is. Hiába, ha az ember létező személyekről ír – még ha megnevezetlenül, még ha halottakról is –, annak mindig megvan a maga ódiума, amit vállalni kell – Te tudhatod legjobban.

A Bernáth-féle oldalgóságért is több helyről kaptam szemrehányást. Egyedül veled szemben éreztem szükségét a védekezésnek – részben az öröm miatt, amit leveleddel szerezted.

Bobe szép kezét csókolja
Téged a régi szeretettel ölel

Pista

Déry Tibor – Vas Istvánnak

Gépírásos levél Vas István hatvanadik születésnapja alkalmából.

Kedves Pistám

a tévéből – Bobe közvetítésével – értesültem, hogy te is öregszel. Sose búsulj, megessik mással is. De nem gondoltam volna, hogy ekkora különbség – 16 év – van köztünk, noha emlékszem, hogy még diák voltál, én meg már nasíci hivatalnok és gyakorló Nyugat-munkatárs, amikor a Seemannban megismerkedtünk Osvát asztala környékén. Beh kedves, esetlen kamasz voltál!... külsődben, viselkedésedben sokkal kölykösebb, mint belül, s milyen sokáig megőrizted ezt a szeretetreméltó félszegségedet! Uramisten, mi mindent értünk meg azóta együtt is, külön-külön is! többet, mint amennyi egy emberéletnek dukál, vagy amennyit – gondolná az ember – józan ésszel ki lehet bírni. De hát bírjuk ki, hiszen a nehezen talán már túl vagyunk.

Édes Pistám, az elkövetkezőkre nyugalmat s türelmet kívánok neked, s nyugtalan-ságot épp csak annyit, amennyi a munkánkhöz kell, azaz, amennyit magadban találsz. A külélet ebbeli segítségét, azt hiszem, már elnékülözheted. Nincs szükséged további megpróbáltatásokra, már azok nélkül is nagy költő vagy – ezt tudod, s tudják.

A régi szeretettel öllelek, nagyon melegen, családodnak kézcsókom és valamennyiünknek szép őszi időt.

Tibor

B.füred, 1970. szept. 24.

Szentkuthy Miklós

1973. I. 28.

Édes jó Pistám!

Talán hallottál valahol arról, hogy immár majd egy éve lefordítottam Joyce „Ulysses”-ét. Fordítás közben a benne levő verseket (mondjuk nagyjában a „szürrealistább” jellegűeket) magam lefordítottam. De maradt kb. 60 sor – lefordítatlanul. Bár elég képzelőerővel rendelkezem (lehet hogy már ez is képzelődés...), nem tudtam mást elképzelni, mint hogy ezeket a sorokat CSAK TE fordíthatod le. Erre most szeretettel, nagy-nagy hálával „ünnepélyesen” és baráti csókkal megkérek, – ettől a kívánságotól per-

sze lektorátus és Kiadó is el vannak ragadtatva. Tudom, tudom elfoglaltságodat (Hölderlin, önéletrajz, versek stb. stb.), de talán ez a 60 sor (bocsáss meg szerénytelen, de vad óhajomért!), – egy hónap alatt –, beszűrhető lenne opus-odba. Mégegyszer nagyon kérlek rá, – piros szívvvel biztosítva Téged, hogy ha nincs módod vágyálmomat teljesíteni, ölelésem épp oly megértően szoros marad nyakad körül, mint most és mindörökké. (Telefonom 364-169). Pirít – VIII. Orpheusom egyik Főihletőjét – karácsonyi és húsvéti szívcsengő szívlármával kézcsókolom.

Miklóstok

Vas István körülbelül 28-30 sort fordított az ULYSSES-be.

Cs. Szabó László

Két levelét választottam ki: hat év telt el megírásuk között. Mindkettőt írógéppel írta, csak a keltezés, megszólítás és a záróformula kézírásos.

1976 szept. 26

48, Gloucester Mews W. 2 3HE

Édes Pistám (s persze Piroska is),

nagyon nagy érzés: jó is, megrázó is volt végigolvasni, helyenként kétszer a Saskeselyű 20–30 fejezeit. Közben előkerült Siki István, megvan polcán a Kortárs tavalyi, tavalyelőtti évfolyama, kölcsönadja, hamarosan visszahátrálok az első fejezetig.

Megismétem amit mondtam: elírtad előlem *irodalmi* önéletrajzomat, főlőslegessé tetted. Jobb emléktárral s helyzeti fölényben: a tettek színhelyén. Micsoda megkönnyebbülés. Olyan ember s barát végezte el helyettem, aki hatyúlovag. Keresztvesztéz lehetett valamelyik ősőd vagy Szaladin, a nemes beduin vagy kurd, igen, azt hiszem, kurd. (Nem is arab!) Lovagias, már-már kínosan „fair”, nyoma nincs gyűlöletnek, sérelemnek, önsajnálkozásnak, szóval sok tekintetben végképp nem közép- és keleteurópai írás. Annál több az irónia és önirónia, irodalmunkban – ahogy magad is emlited Móricz Zsigmond kapcsán – szinte ismeretlen nagy erény. A Saskeselyűben persze a győzelem jele (az irónia), végül is Te maradtál felül, te szilárd jellem, pusztán azzal, hogy tisztességes és remegve bátor voltál mindvégig. Perspektivikus, beható elemzéseid az Új Szellemi Front föltételezhetően becsulésre méltó téveszméiről (a nagy írók részéről), másfelől az elvtársak acsarkodó s olykor hisztérikus lelkiállapotáról és denunció indulatáról higgadt nagy eszedre és krisztusi türelemmel párosult analízáló szenvedélyre vallanak. Mondtad, hogy a közhittel ellentétben a zsidók hősök és jó katonák, de buták; te Goethe módjára vagy fundamentálisan okos s a tetejében bátor is, amit elég rosszul leplezel. Órákig tudnék melegen írni, beszélni erről a megindító, emberséges és történész szemmel kincset érő írásodról.

Mondtam-e, hogy él idekint egy tisztelőd és olvasód, akire méltán büszke lehetsz? Drága barátom, Michelangelo prófétája, Tolnay Károly.

Ódry Árpádnak súlyos szívbaja volt; a daliás „katonás léptek” hozzátartoztak páratlan vasfegyelméhez. Hiszen kamasz korában akadozva, botladozva beszélt a későbbi legnagyobb magyar beszélő színész! Halála csak téged lepett meg. Németh László nem „hagyta faképnél” Kozmát, akit tovább is becsült; idegei mondták fel a szolgálatot nyolc v. kilenc hónap után. Én viszont nem éppen zajtalanul vettem át örökét s még

többet, bár valóban nemzetmentő program nélkül: a jobboldali sajtó pár hónapig pergőtűz alatt tartott és Oláh György szerkesztő-képviselő a Parlamentben tiltakozott ki-nevezésem ellen. Aztán belefáradtak. Kötelidegeim voltak. Még most se rosszak. A „Levelek”-re halványan emlékszem, de látod, arra már nem, hogy bizonyos előadás felkérésére indítottak.

Nagyon – vagy mondjam, hogy: kéjjel? mondom! – élveztem a Fortelemházi Basch uramról szóló részeket; no ott aztán nem fékezed se a nyelvet, se a tollat. Kár is lett volna. Mikor megjelent rövid bevezetőmmel egy kis C. F. Meyer versgyűjtemény (Franklin), pimasz dorgatóriumot intézett hozzám, persze Mihály tudtán kívül, hogy Baumgarten díjas létemre elhallgattam a boldogult alapító nagyszerű németnyelvű C. F. M. tanulmányát. Rövid s goromba levélben visszaírtam, hogy a díj nem kötelez a halott kézcsókolására akkor is, amikor földidézése nem illik a szövegbe. Viszont hogy örülök, hogy többször óriásként emlegeted Lőrincet. Az volt, de mekkora! S nagy számár. S nagy gyerek. Nőni fog az időben.

Bár az írás fenéig felkavarta múltamat: gusztustalan s mégis hősi éveket, legeslegjobban a történelmen kívüli (vagy fölötti?), lírai részek ragadtak meg, boldogan elringatóztam a szerző magánügyein. A váradi este, kocsizás Biharfüredre (különösen az!), térdeplés egy hócipő előtt, és így tovább. S ha már itt tartunk, korábbi köteteidre is visszagondolva, hadd mondjak meg valamit, mert a tíz fejezet varázsa alatt újra éreztem. En soha még csak nem is láttam Etit. S hogy így történt, a jósors akarta. Mert szellemidézéscdet követve s *akkori* magamat ismerve, Úristen! nagyon féltő, hogy boldogtalanul nyakig beleestem volna. Elkerültünk egy Corneille-i drámát, amelyben igyekezett volna mindenki hősi lemondással viselkedni, nekem egyenest muszáj lett volna.

Egy helyen majdnem könnyet is kicsalt az írás, akaratlanul. Az a fa, amelynek a lombjába beléptetek az édes, buta, ósdi, felejthetetlen Hold utcai ház és fa, valóságos kép Krúdyból, nekem nagyobb műemlék, mint a török fürdők vagy az újjáépített vár.

Feloldozhatod teljes névvé a végefelé L.-et és M.-et? Nem fontos, csak Móricka kíváncsi.

Magamról. Hollandiai utam váratlanul elmaradt, mert pontosan a Mikes Tanulmányi Napjai alatt voltam dögrováson, tyűh de rosszul. Igen nagy lelki-szellemi veszteség, mert egybehangzón az utolsó tíz év legjobb összeszaladása volt. Még csak az hiányzik, hogy ugyanígy járjak november végén, amikor egymás után három estém van Bazelben, Bernben, Zürichben!

A kolozsvári Korunk augusztusi száma publikálta egy hosszú Shakespeare-kori tanulmányomat. (De nem róla.) Kérlek, olvasd el, ha szerét ejtheted, úgy vélem, érdekelni fog. Hasonló föltevessel csatolom e levélhez esszémet Richard Hughesról. November végén jelenik meg kb. 95-100 oldalas kis könyvem, rögtön *elküldetem*. Tehát, bocsánat, EGYELŐRE dedikáció nélkül.

Fanyar mosollyal gondolok mondásodra, hogy a Korunk közléséből (akkor még nem volt holtbiztos) diplomáciai ügyecske támadhat. Úgy kell nekik, miért tojsozkodnak a „külhazai” hülye gyerekek? Közben azért a magyar Rádiótól is kaptam tapogatózó levelet: beszélnek-e esetleg valami készülő nagy rádiótörténeti programban a negyvenes évekről a Sándor utcában, mert kiásott levelek s élő tanúk (Vas István, Zelk) szerint igen tisztességesen viselkedtem. Mi az, mire kenderszakállú száz éves leszek, átváltozom hazaáruló bitangból ellenálló partizánná? Az a baj, hogy az erdélyiekben

bízom, a budapestiekben egy csóppet sem. A végén mindig citerázva összeverődik a térdük s meghátrálnak. Tanulhatnak végre Vas Istvántól.

Pirit is, Téged is forró szeretettel ölel, csókol

Cs. Laci

P. S. Azt hiszi Boldizsár Iván, hogy attól ő nagyobb lesz, ha egy „beszámoló” cikkben leharákolja Koestlert? Der Zar wird sich kratzen.

Siklós István: költő (1936–1991). – *A Kortárs* 1975. januártól kezdte folytatásokban közölni a MÉRT VIJOG A SASKESELYŰ-T. – *Új Szellemi Front:* a népi írók és a Gömbös-kormány politikai együttműködését célzó rövid életű tömörülés. – *Tolnay Károly:* művészettörténész (1899–1981). – *Odry Árpád:* színész (1876–1937). – *Kozma:* Kozma Miklós politikus, a Magyar Rádió elnöke (1884–1941). – *Oláh György:* író, újságíró, politikus (1902–1981). – *Mikes Kelemen-kör:* az emigrációs magyar értelmiség hollandiai fóruma. – Cs. Szabó László említett tanulmánya a kolozsvári *Korunk* 1976. augusztusi számában: BÁLVÁNYKÉP VAGY PORTRÉ? – A SHAKESPEARE-KORI ANGOL FESTÉSZET. – *Richard Hughes:* angol író (1900–1976). Cs. Szabó esszéje: TISZTA SZÍVŰ GYILKOSOK, megjelent az ŐRZÖK című kötetben is, Magvető, 1985. – Boldizsár Iván említett, Koestlert lekezelő cikke: PEN ÉS KÁNIKULA LONDONBAN. *Élet és Irodalom*, 1976. szeptember 4.

1982 aug. 11

Kedves Pistám,

micsoda kettős fejedelmi és BARATI ajándék egy évben, Istenem! A Mért vijjog s a Hét tenger. Ez aztán betakarítás.

Elég sok részt ismertem az irodalmi önéletrajzból, persze a Kortárs lapjairól. Irodalomtörténeti horderejű s méretű súlyáról és távlatairól csak most van letisztult képem. Csak elég lassan tudtam olvasni, mert agyon voltam terhelve postamunkákkal s mindig hitványul érzem magamat. Gyógyíthatatlan a betegségem, kezdettől megmondták, de nem halálos, azt kellett volna mondaniok: az ön haldoklása igen hosszú lesz s kívülről nem is látszik vagy csak egy kicsit.

Aztán megjöttek az átköltések. Csenedes napom volt, rájuk fordítottam. Hányszor sírtam el magamat, Pista. De jó sírás volt ám. A gyönyörűségé. S rengeteg szép emléké közös vállalkozásokról. Folytak a könnyeim s mondtam hangosan a verseket s másnap ugyanazt tettem. Köszönöm.

Milyen nehezen s későn jöttek rá, hogy minden műfajban a legnagyobbak közt állsz. Most már többé-kevésbé tudják. Oka voltál Te is, de az oknak hálás lehetsz: *late developer* voltál; én az ő fajtájukat kedvelem legjobban, mert leghosszabb a kifutásuk s nagyon szép és hibátlan a finis.

Idén nem találkozhattunk, mert ti már Szentendrén voltatok, én viszont két hétig (az otthon töltött négyből) a Haematológiai kórházban, ahol a Nagy Mágusnő, Hollán Zsuzsa visszahúzott az életbe. Kilenc vérátömlesztést kaptam. Utána egy hónapig jól éreztem magamat osztrák és svájci hegyi levegőben, most ismét pocsecskul vagyok, a napokban szabadultam meg majdnem két hetes hőemelkedésektől. Állítólag ijesztően vérszegény vagyok, tehát nulla az ellenállásom. Rámnéz egy vírus vagy bacilus s ah! máris az övé vagyok.

Ezen a héten jött ki első magyarországi könyvem, Alkalom, válogatott esszék; én még nem láttam. Rajta vagy az ajándék listán. Elkészült a Magvetőnél összegyűjtött elbeszéléseim (a kinti harmincegy) szedése, a hónap végén kapom meg a tökéletesen megbízhatatlan posta kikerülésével. S közben félig már kijavítottam önéletrajzi írásom

kefjét, gondolom: a könyv kint van Karácsonyra. Ez kint jelenik meg a Prot. Szabadegyetem kiadásában, a Két tükör kozt-öt is az adta ki. Nem tudom, hogyan tudom majd eljuttatni, talán Kati útján, pedig szeretném, mert elő-előfordul benne Vas István.

Mondd meg Piroskának, hogy mindennapi megrendült örömem a bádogkrisztusa a falon, szép keskeny ezüstszínű keretben, a portrém mellett. Memento mori. De milyen szelíd.

Cipit bizonyára látjátok, sokszor ölelem.

Mindkettőtöket a régi szeretettel ölel csókol

Cs. Laci

MÉRT VIJJOG A SASKESELYŰ. Szépirodalmi Kiadó, 1981. – HÉT TENGER ÉNEKE (sokadik, új kiadás). Szépirodalmi Kiadó, 1982. – Cs. Szabó László: ALKALOM. Esszék irodalomról, művészetéről. Gondolat, 1982. – Cs. Szabó László: KÖZEL S TÁVOL. Összegyűjtött elbeszélések. Magvető, 1983. – *Late developer: későn érő.* – *Hollán Zsuzsa:* orvosnő, a Haematológiai Kórház igazgatója.

Czesław Miłosz

KÉSZÜLŐDÉS

Még egy év előkészület, annyi kell.

Már holnap nekiülök a munkának nagy művemem,

Amelyben ez a század olyan lesz, amilyen volt valóban.

A nap éppúgy fölkel benne a becsületesnek és becstelennek,

A tavaszok és az őszi tévedhetetlenül követik egymást,

A nedves bozótban agyaggal bélelt fészket rak a rigó,

S róka-természetük tanulják ifjú rókák.

Mindössze ennyi. S talán még: seregek,

Átfagyott mezőkön át rohanva, miriád-hangú

Kórusban káromkodva; egy tankágyú csöve,

Mely roppanttá tornyosul az utcasarkon: hajnali

Útrakelés örtornyok és szögesdrót-kerítések között.

Nem, túl korai még a holnap. Majd öt vagy tíz év múlva.

Még mindig túl sokat gondolkodom az anyák feladatain

És azon, hogy mi is a női testből született ember.

Összekucorodik és védi a fejét,

Amit nehéz csizmák rugdosnak; futás közben

Éles fénnel lángolva ég; buldózer emeli agyaggödörbe.

Az anyától születettet. A gyönyörben fogantat. Aki játékot szorongat.

Nem tanultam meg még nyugodtan beszélni, ahogy kell,

Pedig a harag s a részvét ártnak a stílus egyensúlyának.